

*Ernstig door duivenpoep vervuild
geveloppervlak met festoen. (foto
MvR)*

AANLEIDING TOT DEZE BROCHURE

Regelmatig krijgt de Rijksdienst voor de Monumentenzorg de vraag welke mogelijkheden er zijn om overlast van duiven tegen te gaan. Met hun uitwerpselen en nesten kunnen ze monumenten behoorlijk vervuilen, maar ook indirect schade toebrengen. De eigenaar wordt niet alleen als gevolg van die overlast geplaagd voor zijn vervuilde bezit, maar wordt ook geconfronteerd met hogere onderhoudskosten.

Overlast door duiven

Op veel plaatsen wordt overlast door duiven als een ware plaag ervaren. Het doel van deze brochure is in te gaan op de mogelijkheden die er zijn om duiven van have en goed te weren.

HOE KIJKT DE RDMZ TEGEN DE VERVUILING EN AANTAS- TING AAN?

Monumenten zijn onder meer vanwege hun schoonheid, hun betekenis voor de wetenschap en/of hun cultuurhistorische waarden beschermd. De vervuiling die door de vaak massale aanwezigheid van duiven kan plaatsvinden, doet geen recht aan die kwalificaties. De RDMZ vindt het daarom heel belangrijk dat de vervuiling door duivenuitwerpselen op en nabij monumenten wordt voorkomen en bestreden.

Het besef van het belang van een evenwicht tussen natuur- en cultuurwaarden is de laatste decennia gegroeid. Daar waar mogelijk, bevordert de RDMZ dat beleid en draagt daartoe bij door onder andere de inzet van kennis en deskundigheid op het terrein van instandhouding van historische buitenplaatsen, historische parken, vestingwerken en stads- en dorpsgezichten. Het is echter niet de bedoeling dat duivenpopulaties, die vaak op kunstmatige wijze in stand worden gehouden, ongeremd hun gang kunnen gaan. Vastgesteld mag worden dat de balans tussen natuur- en cultuurwaarden op grote schaal verstoord is door de aanwezigheid van duivenpopulaties in menig stads- en dorpscentrum.

*Voormalig kasteel Wulven te Houten met nest-
gelegenheid voor duiven (en ooievaar). (foto RDMZ)*

HISTORISCHE ACHTERGRONDEN

Het houden van duiven is al zeer oud. De Grieken in de Oudheid, de Romeinse keizers en de Egyptenaren waren allemaal hartstochtelijke duivenliefhebbers. Ze hielden er fokkerijen op na met duizenden vogels. In de Middeleeuwen was het houden van duiven voorbehouden aan de landedelen en de kerk. De landedelen bouwden duiventorens en -tillen om duiven te fokken voor de slacht. Het bezit van een duifhuis, duiventoren en duiventil was één van de 'heerlijke rechten' die aan een kasteel of landgoed verbonden waren. Ons land kent ook nu nog diverse soorten duiventorens en -tillen uit die tijd, die als beschermd monument zijn aangemerkt.

Onder invloed van de Franse Revolutie werden deze 'heerlijke rechten' in 1798 afgeschaft. Duiven mochten nog wel gehouden worden. Nieuwe duiventillen en -torens mochten niet meer worden geplaatst.

In kerken en andere gebouwen werd tijdens de bouw bewust nestgelegenheid in allerlei vorm geschapen of later toegevoegd. Zo bevindt zich in de kerktoeren van Houten een duivenzolder met 370 gemetselde nesthokjes in de binnenzijde van muur, keurig in reeksen geordend. De opbrengst van de duiven en duivenmest was bestemd voor het levensonderhoud van de koster.

Aangezien duiven graag naar hun hok terugvliegen, waren zij zeer geschikt voor het overbrengen van berichten. In de tweede helft van de 19de eeuw begon men voor dit doel diverse rassen te kweken. Door de telegrafie werd duivenpost overbodig. Al werd er in oorlogstijd – ook in de Eerste en Tweede Wereldoorlog – dankbaar gebruik gemaakt van postduiven. Het houden van duiven was in het verleden een economische activiteit, met alle zorg en aandacht van dien.

HET HOUDEN VAN DUIVEN IN DEZE TIJD

Voor in deze eeuw wordt het houden van duiven een liefhebberij voor de gewone man: de duivensport doet zijn intrede. Verenigingen worden opgericht en wedstrijden georganiseerd. Tot de duivensport behoort ook het fokken van sierduiven voor tentoonstellingen. Tegenwoordig zijn er tienduizenden mensen die deze sporten beoefenen. Als gevolg daarvan komen jaarlijks in Nederland circa één miljoen (post-) duiven door diverse omstandigheden niet meer op hun hok terug en vinden andere nestplekken in steden, dorpen en op het platteland.

Horizontaal gespannen draden met trekveer.
(foto MvR)

WAARUIT BESTAAT DUIVEN-OVERLAST?

- **Verstopping van hemelwaterafvoeren**

Door uitwerpselen, kadavers en nesten kunnen hemelwaterafvoeren en goten verstopt raken, met uiteraard het risico van overstromingen en lekkages.

- **Vervuiling**

Gevels, daken of dakonderdelen kunnen door uitwerpselen ernstig worden vervuild.

- **Aantasting van materiaal**

De hoge zuurgraad van de duivenmest heeft tot gevolg dat natuur- en baksteen, koper, lood, zink en verflagen versneld worden aangetast. Duivenmest bevat onder meer 17,8% fosforzuur en 3,3% zwavelzuur.

- **Het spiegelglad worden van goten**

Bij geringe motregen worden vervuilde goten spiegelglad. Hierdoor kunnen gevaarlijke situaties ontstaan. Vooral de inspecterende monumentenwachters en onderhoudswerkers hebben hiermee te maken.

- **Gezondheidsrisico's**

Uit een oogpunt van volksgezondheid kunnen duiven gevaar opleveren. Niet alleen kunnen duiven paratyfus en de, voor de mens dodelijke, papegaaizenziekte (ornithosis) verspreiden, maar zij kunnen ook de bacterie salmonella overdragen. De (verlaten) nesten zijn een broedplaats voor 'ongedierte', zoals duizendpoten, oormurmen en mijten. Het gemeentebestuur van Venetië heeft aan de vele duiven de oorlog verklaard, omdat zij een gezondheidsrisico vormen voor jonge kinderen en volwassenen met een aangetast afweersysteem. Ook andere gemeenten in binnen- en buitenland volgen dit voorbeeld.

WELKE ALGEMENE MAATREGELEN KUNNEN WORDEN GENOMEN EN WAT ZIJN DE VOOR- EN NADELEN?

- **Het niet meer voeren van duiven**

In de eerste plaats is het heel belangrijk duiven niet meer te voeren. Uit de praktijk blijkt dat daar waar gevoerd wordt zich meer duiven ophouden, dan daar waar

niet wordt gevoerd. Door duiven te voeren worden ze lui. Zowel mens als duif zijn er bij gebaat dat de duif zelf zijn voedsel vindt en wel bij voorkeur buiten de dorpen en steden waar in feite ook het voor de duif geschikte voedsel is te vinden.

- **Het vrijhouden van straten en pleinen van voedselresten**

Door regelmatig de openbare ruimten schoon te maken en te houden, wordt voorkomen dat duiven zich voeden met restanten van weggegooid of gemorst voedsel. Vooral bij publieke eetruimten die open aan de straat grenzen, zou daar scherp op moeten worden gelet. Het hanteren van het principe 'de vervuiler betaalt' zou hier zeer effectief kunnen uitwerken.

- **Het verjagen van duiven**

Duiven zijn van nature honkvast en verlaten zelden hun ingenomen territorium. Het verjagen van duiven heeft alleen zin als dit op grotere schaal gebeurt en er maatregelen worden genomen die het weer 'settelen' onmogelijk maken. *Met vereende krachten kan deze maatregel succes hebben, in het bijzonder in combinatie met het niet meer voeren.*

- **Het wegvangen van duiven**

Hierbij worden duiven gevangen door de duivenvanger, waarna zij meestal worden afgemaakt. Dit kan het beste tijdens de duisternis gebeuren, de duif verlaat dan namelijk niet meer zijn roestplaats en is daardoor gemakkelijk te pakken. *Deze methode kan bij een kleine populatie effectief zijn.*

- **Het steken van eieren en het wegnemen van nesten**

Het stelselmatig en bij herhaling steken van eieren en wegnemen van nesten kan effectief zijn. De duif raakt op den duur ontmoedigd en vertrekt. *Het is een arbeidsintensieve maatregel die in combinatie met andere maatregelen succes kan hebben.*

- **Het afschieten van duiven**

Voor het afschieten van duiven is een vergunning van de plaatselijk politie vereist. Bij het schieten moet er overigens goed opgelet worden dat er geen schade wordt veroorzaakt aan het gebouw en het milieu. Naast dit bezwaar is het binnen de bebouwde kom gevaarlijk. *Deze methode wordt afgeraden.*

Z

- **Het inzetten van torenvalken (*Falco tinnunculus*)**

Bij monumenten, voornamelijk torens (vanwege de hoogte), die gelegen zijn in een landelijk- of kleinstedelijk gebied, kan het aanbrengen van een valkenkast een uitkomst bieden. De omstandigheden voor de habitat zullen gunstig moeten zijn. De aanwezigheid van torenvalken werkt zowel curatief als preventief. *Als het leefklimaat voor de torenvalken gunstig is, kan deze aanpak slagen.*

- **Het wegvangen van duiven met kooien**

Kooien kunnen bijvoorbeeld direct achter een luik van een dakkapel worden geplaatst. Gedurende een aantal dagen dient op vaste tijden voer gestrooid te worden rond de nog afgesloten kooien. De duiven zullen wennen aan de vaste tijdstippen. Daarna wordt het voer in de vangkooien gestrooid waaruit zij, eenmaal binnen gelokt, niet meer kunnen ontsnappen. Regelmatig zullen de kooien moeten worden gecontroleerd en gevangen duiven afgevoerd. Deze duiven kunnen worden afgegeven bij een zogenoemd Centraal Hok, erkend door de Nederlandse Postduiven Organisatie (NPO). Het NPO in Veenendaal verstrekt adressen van verenigingen in uw omgeving. Het wegvangen van wilde duiven vereist toestemming van de eigenaar van het monument. Wanneer dit wegvangen zorgvuldig en frequent doch vooral op grotere schaal plaatsvindt, kan een populatie verdwijnen. Uit informatie van de Monumentenwacht is gebleken dat deze methode in de praktijk goed werkt mits deze door deskundigen wordt uitgevoerd.

Het stelselmatig wegvangen van duiven met daartoe ingerichte kooien is een beproefde en effectief gebleken methode.

BOUWTECHNISCHE OPLOSSINGEN VOOR HET WEREN VAN DUIVEN

Algemene uitgangspunten

Het doel van bouwtechnische oplossingen is dat het onmogelijk wordt dat duiven naar binnen vliegen door onder andere galmgaten en kortelinggaten, en nestelen

De meest effectieve methode is het wegvangen van duiven door toepassing van kooien. (foto Rentokil)

op richels, in nissen en venstertraceringen. Aangezien duiven graag op een steenachtige ondergrond zitten – zij stammen ten slotte af van de rotsduif (*Columba livia*) – voelen zij zich op dit soort onderdelen van gebouwen thuis.

Bij het aanbrengen van bouwtechnische voorzieningen dient er opgelet te worden dat duifwerende systemen op een zodanig wijze worden aangebracht, dat zij geen schade aan het monument toebrengen. Is een bevestiging onvermijdelijk, dan zullen materialen van roestvast staal (ter voorkoming van corrosie) en/of kunststof gebruikt moeten worden. Voorkomen dient te worden dat te veel boorgaten in monumentale onderdelen ontstaan. *Lijmtechnieken hebben de voorkeur.*

Door het onmogelijk maken voor duiven om te nestelen, kunnen ook de nestgelegenheden worden geblokkeerd van 'monumentvriendelijke' en tevens beschermde vogels, zoals torenvalk, kerkuil en gierzwaluw. Dit geldt ook voor vleermuizen. Dit is uiteraard niet de bedoeling. Er dient dus altijd nagegaan te worden of deze aanwezig zijn en of de gelegenheid tot huisvesting mogelijk blijft. Plaatselijke vogelwerkgroepen en/of Vogelbescherming Nederland leveren informatie over beschermde vogels en vleermuizen. Valt de keuze op een bouwtechnische voorziening, dan dient die voorziening

Ionisch kapiteel met pinnen beveiligd. (foto MvR)

van voldoende kwaliteit te zijn en geen belemmering te vormen voor het inspecteren en onderhouden van het monument. *Raadpleeg altijd eerst de Monumentenwacht.*

- **Gaashorren**

Het plaatsen van gaashorren voor galmgaten, vensters en andere openingen zoals kortelinggaten heeft een meer bouwkundig en definitief karakter. *Mits duurzaam uitgevoerd, is het een effectieve methode om duiven buiten het monument te houden.*

- **Netten**

Netten worden onder andere toegepast om beeldhouwwerken in bijvoorbeeld een fronton af te schermen. Ook worden ze gebruikt om ijzerconstructies van stationsoverkappingen vrij van duiven te houden. Een net in een bepaalde positie aangebracht, kan een meer esthetisch bevredigend effect opleveren dan de wat grovere raamhorren. *Mits ook hier materiaal van goede kwaliteit wordt gebruikt, is het een goede oplossing.*

- **Afgeveerde RVS-draden op pennen**

Het aanbrengen daarvan op mogelijke roestplaatsen, zoals richels, vensterafzaten, kozijnorpels en gootranden kan effectief zijn om duiven te weren. *Deze methode die weinig opvallend is, werkt goed.*

- **Draadsystemen, bestaande uit een horizontale metalen draad met een trekveer**

Dit systeem is tamelijk onzichtbaar en werkt goed.

- **Strips met rechtopstaande pinnen**

Strips met rechtopstaande pinnen worden zodanig gemonteerd dat de pinnen meestal twee aan twee op korte afstand (max. 5 cm) zitten. *Dit systeem werkt goed.*

- **Roestvast stalen 'glijbanen'**

Ook deze oplossing kan werken, esthetisch gezien is dit echter minder fraai. Een neveneffect kan zijn dat er een blokkade optreedt van het damptransport vanuit de ondergrond. *Deze methode kan om die reden beter niet worden toegepast.*

- **Duivenschrikpasta ofwel wiebelstrips**

Langer dan een jaar of twee duurt het effect niet, het materiaal hardt langzaam

uit en verliest daardoor zijn werking. Dit materiaal trekt in de steen en is dus schadelijk voor het monument. De pasta ontsiert het gebouw sterk door het aantrekken van (straat)vuil. Het materiaal is zeer moeilijk te verwijderen: een plaag voor onderhoudswerkers en monumentenwachters. *Deze methode wordt dus sterk ontraden.*

• Een luchtgordijn

Hierdoor wordt het naar binnenvliegen van vogels beperkt of voorkomen. *Het toepassen van dit systeem (overigens zeer kostbaar) is niet geschikt voor de alledaagse praktijk en wordt dus ontraden.*

• Een elektrostatisch systeem

Dit systeem is ontwikkeld door de Italiaan Ettore Galliani. Vanuit een aantal kleine verdeelkasten wordt door een netwerk van staaldraden hoogfrequente impulsen van puur elektrostatische spanning geleid. Het systeem verbruikt zeer weinig elektriciteit, is ongevaarlijk en diervriendelijk.

De RDMZ heeft hiermee geen ervaring, bezwaarlijk lijkt de omvang van de technische installatie met al zijn bevestigingspunten.

• Een ultrasone installatie

Via zo'n installatie kunnen voor de mens niet hoorbare (wel te controleren) op de duif afgestemde geluidsimpulsen worden uitgezonden waardoor duiven verdwijnen. *De RDMZ heeft hier geen ervaring mee.*

WELKE OVERIGE MAATREGELEN ZIJN ER DIE MOGELIJK EEN ROL KUNNEN SPELEN IN DE STRIJD TEGEN DUIVEN?

• Het toedienen van sterilisatieproducten gelijktijdig met voedsel

Het toedienen van de 'duivenpil' gelijktijdig met voedsel vergt een zeer langdurige inspanning. Het duurt jaren voordat enig effect op de populatie merkbaar is. Uit de praktijk blijkt dat deze manier niet altijd even goed uitwerkt. Er worden onvolkomen jonge dieren uitgebroed die zwaar gehandicapt zijn. *Deze aanpak is zeer diervriendelijk en wordt daarom ontraden.*

• Het strooien van vergif

Dit veroorzaakt onnodig lijden en is ook zeer dieronvriendelijk te noemen. Het gevaar bestaat dat ook andere dieren dit binnenkrijgen. *Deze mogelijkheid wordt dus eveneens sterk ontraden.*

WELKE DUIFWERENDE MAATREGELEN ZIJN SUBSIDIABEL?

In beginsel is binnen het kader van het Brmm (Besluit rijkssubsidieering restauratie monumenten) en ook volgens het nieuwe Brmm 1997 het aanbrengen van gaas, gaashorren en netten voor openingen, zoals galmgaten, ventilatieramen en kortelinggaten ter voorkoming van het binnen vliegen van duiven, gelijktijdig met het uitvoeren van de restauratie, subsidiabel. Andere duifwerende technieken en maatregelen zijn niet subsidiabel.

In principe is binnen het kader van het Brom (Besluit rijkssubsidieering onderhoud monumenten) het onderhoud en het vervangen van gaas, gaashorren en netten voor de hiervoor genoemde openingen subsidiabel. Andere duifwerende systemen zijn niet subsidiabel.

NUTTIGE ADRESSEN

Stichting Federatie Monumentenwacht Nederland

't Zand 15, 3811 GB Amersfoort
Postbus 1130, 3800 BC Amersfoort
☎ 033 · 47 90 770
fax 033 · 47 90 769

Vogelbescherming Nederland

Driebergseweg 16c, 3708 JB Zeist
Postbus 925, 3700 AX Zeist
☎ 030 · 69 37 700
fax 030 · 69 18 844

Nederlandse Postduivenhouders Organisatie

Landjuweel 38, 3905 PH Veenendaal
☎ secretariaat 0318 · 52 53 73
fax 0318 · 55 97 01

Nederlandse Vereniging van Ongediertebestrijdingsbedrijven

Postbus 80523, 2508 GM Den Haag
☎ 070 · 35 14 851

LITERATUUR

PT/Bouwtechniek 38 (1983) nr. 4. De aantasting van natuursteen en pleisterwerk 2, ir. P.K. van der Schuit
Bouwhistorie in Nederland Jaarboek 1996 RDMZ, Zeist/Zwolle 1996. Gevleugelde inwoning: nestgelegenheden in oude gebouwen in en rond Utrecht, Frans Kipp
Inspectiehandboek Federatie Monumentenwacht (1993). Hoofdstuk 4.6 Vogels en vleermuizen
Argus (10) 85/4. Stadsduif *Columbia livia*, Frans Schepers
Heemschut (1994). Overlast door duiven, Ivo Haanstra

RDMZ info Restauratie en beheer nr. 9 juni 1997, meegezonden met RDMZ Nieuwsbrief 3 1997, herdruk september 2000
redactie Matth van Rooden, Margo van der Sluys, Jos van Rooden en Ries van Hemert
eindredactie Marjan Sieben
tekst Letty Verboom en Matth van Rooden
vormgeving B@seline, Utrecht druk VanSoest, Amsterdam

Voor informatie kunt u zich wenden tot de afdeling Instandhoudingstechnologie van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, Matth van Rooden ☎ 030 · 69 83 211.
Aan deze uitgave kunnen geen rechten worden ontleend.

RIJKSDIENST VOOR DE MONUMENTENZORG

Broederplein 41 · 3703 CD Zeist
Postbus 1001 · 3700 BA Zeist

☎ | 030 · 69 83 211
☎ | 030 · 69 83 456 voorlichting / bestelling meerdere exemplaren
☎ | 030 · 69 83 382 juridische voorlichting
fax | 030 · 69 16 189
🌐 | www.monumentenzorg.nl
@ | info@monumentenzorg.nl